

ชีวิตและผลงานของ อาจารย์จรัส เกียรติก้อง ศิลปินเอกของชาติ

อนุสาวรีย์
พระราชมารดา

นางโกสุม เกียรติก้อง

ณ พิพิธภัณฑ์ศิลปะ
1 มีนาคม 2550

Rama IX Art Museum Foundation

3035

Rama IX Art Museum Foundation

Rama IX Art Museum Foundation

वंशं नमो भगवते वासुदेवाय

Rama IX Art Museum Foundation

ชีวิตและผลงานของ อาจารย์จรัส เกียรติก้อง

ศิลปินเอกของชาติ

“ไม่จำเป็นจะต้องยืนยันก็เป็นที่รู้กันอยู่แล้วว่า นายจรัส เป็นช่างเขียนภาพเหมือนที่ดีที่สุดในของเรา”*

ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี

๒๕๔๙ - ๒๕๐๙

ชีวิตและผลงานของ
อาจารย์จรัส เกียรติก้อง ศิลปินเอกของชาติ

จัดพิมพ์ โดย
ชมรมศิษย์ช่างศิลป์ รุ่น ๑๔ ร่วมกับ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์
โครงการเชิดชูเกียรติ อาจารย์จรัส เกียรติก้อง ศิลปินเอกของชาติ

งานนิทรรศการ
เสน่ห์ของภาพเหมือน... เสน่ห์เหนือกาลเวลา

ณ
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์
วันที่ ๑๐ มกราคม - ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

ISBN : 974-93853-7-3

พิมพ์จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
โดย บริษัท ศรีเอทีพี คอร์เนอร์ จำกัด

Rama IX Art Museum Foundation

สารบัญ

อารัมภบท	๖
ชีวประวัติ จรัส เกียรติก้อง	๙
คำไว้อาลัย แต่... คุณจรัส เกียรติก้อง	๓๔
จรัส เกียรติก้อง นักเขียนภาพพลาแคตร	๔๒
จรัส เกียรติก้อง ศิลปินเขียนภาพเหมือนผู้ยิ่งใหญ่	๔๗
Chamras Kietkong, the Prominent Portrait Painter	๕๖
รำลึกถึงพระมหากษัตริย์ ด้วยอาลัย	๕๘
บางตอนจาก ปาฐกถา ศิลป์ พีระศรี ครั้งที่ ๓	๖๒
ผมเป็นลูกศิษย์อาจารย์โกสุม	๖๔
ภาพผลงานจิตรกรรม	๖๖
ลายเส้นพันธุ์	๑๒๕
จรัส เกียรติก้อง จิตรกรผู้สร้างสรรค์ภาพเหมือน ฯ	๑๒๗
ผลงานเหนือกาลเวลาของจรัส เกียรติก้อง ฯ	๑๓๑
ภาพเหมือน	๑๓๔
Art of Portrait	๑๓๖
จากใจ...คณะทำงาน	๑๓๘
Biography	๑๔๗
โครงการเชิดชูเกียรติ อาจารย์จรัส เกียรติก้องฯ	๑๔๘

ลารัมภบท

ชมรมศิษย์ช่างศิลป์ รุ่น ๑๔ ร่วมกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ได้ร่วมกันจัดนิทรรศการ เชิดชูเกียรติ อาจารย์จรัส เกียรติก้อง ศิลปินเอกของชาติ ตั้งแต่วันอังคารที่ ๑๐ มกราคม ถึงวันอาทิตย์ที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๙ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า

นิทรรศการนี้ มีชื่อว่า “เสน่ห์ของภาพเหมือน... เสน่ห์เหนือกาลเวลา” เนื่องจากท่านเป็นช่างเขียนภาพเหมือนฝีมือเอก อยู่ร่วมสมัยในยุคที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เริ่มก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อหกสิบกว่าปีมาแล้ว

วงการเขียนภาพเหมือนของไทยซึ่งมิได้มีเครือข่ายใหญ่โต เห็นจะไม่มีใครที่ไม่รู้จักฝีมืออาจารย์จรัส งานของท่านมีแสดงถาวรเป็นศิลปะสมบัติอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า อยู่ไม่กี่ภาพ

หากเป็นภาพที่มีมันต์ขลังให้ต้องแวะเวียนไปดูแล้วดูเล่า ใช้เวลาพินิจพิจารณาฝีมืออย่างใกล้ชิด

ครั้นจากไปก็อาลัยรำลึกถึงไม่รู้เลือนหายคลายถวิล โดยเฉพาะผู้ที่รักการเขียนภาพเหมือนเป็นชีวิตจิตใจ และหลงใหลในศิลปะประเภทนี้

เป็นเรื่องน่ายินดียิ่ง ที่ชมรมศิษย์ช่างศิลป์ รุ่น ๑๔ ได้ริเริ่มคิดรวบรวมผลงานอันมีค่าของท่าน ที่กระจัดกระจายอยู่ตามต่างๆ มารวบรวมไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ เพื่อจัดแสดง ณ วาระอันควร

ด้วยจุดประสงค์สำคัญคือ เชิดชูเกียรติครูบาอาจารย์ ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง คือ แสดงกตเวทิตาต่ออาจารย์โกสุม เกียรติก้อง ภรรยาอาจารย์จรัส ด้วยไม่มีนักเรียนช่างศิลป์รุ่นไหนพ้นจากการเป็นลูกศิษย์วิชาสามัญของอาจารย์โกสุมไปได้ ท่านสอนโรงเรียนช่างศิลป์อยู่ช้านานหลายยุคหลายสมัย และแม้จะอาวุโสด้วยวัย แต่ยังแข็งแรงกระฉับกระเฉงอยู่เสมอ ในขณะที่อาจารย์จรัสได้ล่องล้าโลกไปก่อนหน้านี้นับได้ร่วม ๔๐ ปี

จึงมิใช่เรื่องง่ายตายสำหรับคณะผู้จัด ที่ต้องเปี่ยมด้วยความวิริยะอุตสาหะ และความอดทนล้นพ้น ในการสืบเสาะหาภาพเขียนฝีมืออาจารย์จรัส ตามตำนานบอกเล่าเข้าฝันว่าดูเหมือนมีอยู่ที่โน่นที่นี่ ซึ่งความจริงก็ค่อนข้างเลือนลอย เพราะมิได้มีลายแทงแจ้งไว้ชัดเจน แต่ด้วยกตัญญูจิตของบรรดาศิษย์ ก็มานะค้นค้นไปไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ไม่เห็นแก่การเสียเวลา

ครั้นได้ภาพเขียนฝีมืออาจารย์มาแล้ว ยังต้องระแวงระวังดูแลรักษา ต้องรับผิดชอบมิให้ชำรุดเสียหาย หรือสูญหาย ตลอดระยะเวลาที่นิทรรศการ จนกว่างานจะลุล่วงผ่านพ้น

นับว่าเป็นกัลยาณกรรม อันหาได้ยากในโลก ควรแก่การโมทนาสาธุการ

จักรพันธุ์ โปษยกฤต

๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๔

อาจารย์จรัส เกียรติก้อง
จักรพันธุ์ โปษยกฤต เขียนสีชอล์ก เมื่อพ.ศ. ๒๕๐๔

Rama IX Art Museum Foundation

ด.ช.จรัส เกียรติก้อง

ชีวประวัติ จรัส เกียรติก้อง

เกิด

เกิดที่บ้านมารดา ณ ตำบลลำปลาทิว อำเภอเมืองบุรี จังหวัดพระนคร เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๙ ตรงกับปีมะโรง อัฐศก

Rama IX Art Museum Foundation
เป็นผู้จัด

นายเกอร์เซน เอสเคอร์เซน และนางฉาย เกียรติก้อง ท่านบิดาเป็นเภสัชกรชาวเยอรมัน ประจำห้าง บี. กริม แอนด์โก คุณจรัสมีพี่ชายร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๑ คน คือนายสวัสดิ์ เกียรติก้อง ทำงานอยู่บริษัทยางไฟรส์โตน จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ (ราว พ.ศ. ๒๔๖๒) ท่านบิดาของคุณจรัสได้ล้มป่วย และกลับไปรักษาตัวที่ประเทศเยอรมัน และได้ถึงแก่กรรม ณ ที่นั่น ซึ่งเป็นเวลาที่คุณจรัสและพี่ชายอยู่ในระหว่างเยาว์วัยมาก ต่อจากนั้นได้อยู่ในความอุปการะของมารดาตลอดมา เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ท่านบิดาของคุณจรัสได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า จะส่งบุตรชายทั้งสองกับคุณลำไย เกียรติก้อง นำชายของคุณจรัสไปรับการศึกษาที่ประเทศเยอรมัน แต่ยังไม่ทันจะได้จัดการไปตามความประสงค์ ท่านบิดา ก็ได้ถึงแก่กรรมเสียก่อน

นายเกอร์เซน เอสเคอร์เซน

นางฉาย เกียรติก้อง

การศึกษา

ได้รับการศึกษาเบื้องต้นที่โรงเรียนวัดบรมนิวาส โรงเรียนวัดโสมนัส และโรงเรียนวัดอัมรินทร์ ตามลำดับ ระหว่างเล่าเรียนมีความขยันหมั่นเพียรและเฉลียวฉลาด สอบไล่ได้เป็นอันดับที่ ๑ ในชั้นเสมอ ระหว่างนี้คุณจรัสได้เริ่มแสดงให้เห็นถึงความสามารถของตนเองในอนาคต ด้วยการชอบขีดเขียนรูปภาพต่างๆ ทำบ้านไปหมด คุณลำไย เกียรติก้อง (อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนประจำจังหวัดพระตะบอง) นำชายของคุณจรัส เห็นแว้วว่าหลานชายคงจะเป็นช่างเขียนมีฝีมือในอนาคตเป็นแน่ จึงได้แนะนำให้คุณจรัสได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนเพาะช่าง ซึ่งทำให้คุณจรัสได้ศึกษาวิชาที่ตนถนัด และได้มีโอกาสแสดงฝีมือทางเขียนภาพจนเป็นที่รู้จักกันดี

สิ่งดลบันดาลใจ

คุณจำรัสได้เล่าให้ภรรยาฟังว่า ระหว่างที่กำลังศึกษาอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่างนั้น ได้มีโอกาสทราบว่า มีช่างเขียนชาวอิตาลีผู้หนึ่ง ได้มาเขียนพระบรมฉายาลักษณ์ของ พระองค์จริงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ด้วยสีน้ำมัน ช่างนี้ทำให้คุณ จำรัสเกิดความรู้สึกดลบันดาลใจอย่างแรงกล้า อยากจะเป็นช่างเขียนคนไทยที่สามารถ เขียนภาพเหมือนจากตัวจริงด้วยสีน้ำมันให้จงได้ นับแต่นั้นมา คุณจำรัสได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจมุ่งมั่นเขียนแต่ภาพเหมือนจากตัวจริง ทั้งภาพสีน้ำมัน และภาพสเก็ตช์ด้วยสีชอล์ค และอีกประการหนึ่ง คุณจำรัสบอกว่า ตนเองชอบทำงานที่ยากๆ เพราะทำแล้วเกิดความรู้สึกสนุก การเขียนภาพเหมือนด้วยสีน้ำมันเป็นงานที่ยากมาก และต้องใช้ทุนค่อนข้างสูง แต่ด้วยใจรัก คุณจำรัสก็ได้ใช้เวลาส่วนมากในชีวิต ด้วยการเขียนรูปโดยเฉพาะรูปเหมือน ด้วยสีน้ำมันอันแสนยากลำบากนี้ตลอดมา โดยมีได้ทอดอຍหรือเบื่อหน่ายเลย จนถึงวาระ สุดท้ายที่ล้มป่วย และแม้เมื่ออยู่ในระหว่างอาการป่วยหนัก ในเวลาที่เพื่อพลอสติก็ยัง ทำท่าขีดเขียนรูป เหมือนท่าทางจับพู่กันเขียนภาพในยามปกติอยู่ตลอดเวลา ดูเป็นที่น่า เวทนาสงสารยิ่งนัก

จำรัส วัยหนุ่ม พ.ศ. ๒๔๗๔

ขณะสอนอยู่ที่โรงเรียนสตรีวิทยา พ.ศ. ๒๔๗๔

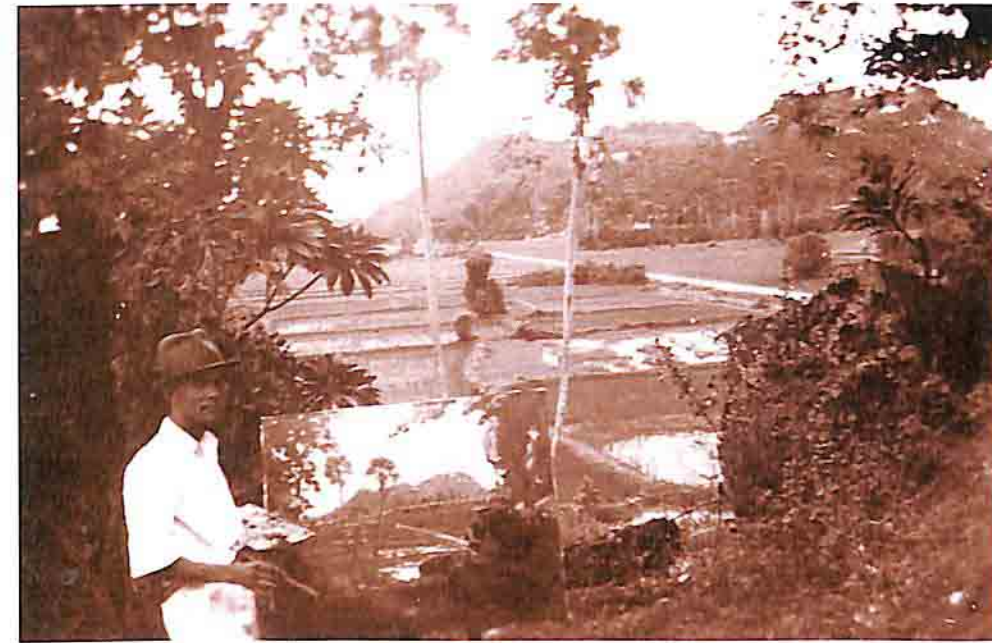
Rama IX Art Museum Foundation

จิรัช แกวกก้อง
๑๐/๑๑/๗๕

จิรัช แกวกก้อง

ลายเซ็น จำรัส แกวกก้อง ๒๔๗๔ และ ๒๔๘๒

การทำงาน และการได้เข้ามารับราชการในกรมศิลปากร

คุณจำรัสสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ เนื่องจาก อายุยังน้อยจึงได้ทำงานส่วนตัวอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาได้สอบเข้าเป็นข้าราชการใน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ทำการสอนอยู่ที่โรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โรงเรียนสตรีวิทยา และโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย ตามลำดับ ระหว่างที่ทำการ สอนอยู่ที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัยเป็นเวลาที่อยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๒) สงครามได้ทวีความรุนแรง จนโรงเรียนทุกแห่งต้องปิดหมดโดยไม่มีกำหนด คุณจำรัสได้ใช้เวลาระหว่างที่โรงเรียนหยุดนี้ไปเขียนภาพสีน้ำมันอยู่กับเพื่อนๆ ซึ่ง ทำงานอยู่ในกรมศิลปากรขณะนั้น ในโอกาสเดียวกันก็ได้ขอรับคำแนะนำดีชม จาก ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี ด้วย และเมื่อมีผู้มาติดต่อให้คุณจำรัสเขียนภาพเหมือน จากตัวจริงด้วยสีน้ำมัน คุณจำรัสจะต้องขอให้ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี เป็นผู้ตั้ง ราคาการเขียนภาพให้ทุกครั้งตลอดมา (แม้ในระยะหลังก็ได้ปฏิบัติเช่นนั้น トラバจน ท่านศาสตราจารย์ฯ ได้สิ้นไป)

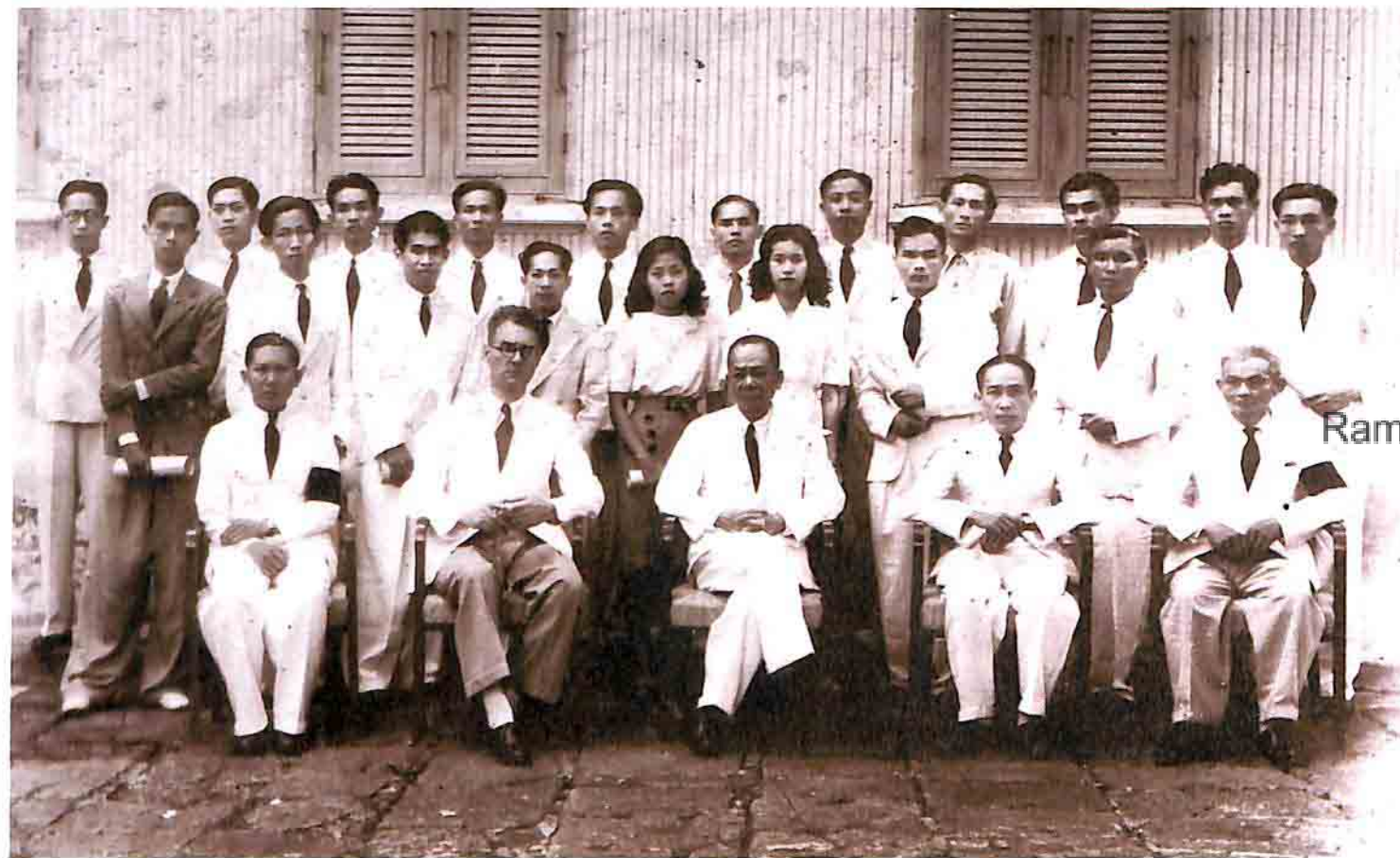

จิรัช แกวกก้อง

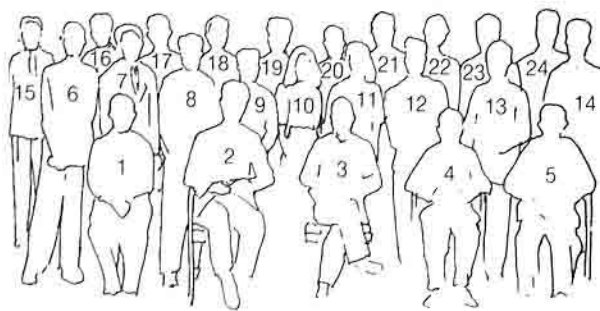
ภาพถ่าย นามบัตร และลายเซ็น ของอ.จำรัส ขณะสอนที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๘๗

หลังตึกกรมศิลปากรที่ยังอยู่ทุกวันนี้ เป็นโรงไม้ ที่ตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร และห้องศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี

ขณะที่คุณจำรัสได้ใช้เวลาว่างระหว่างโรงเรียนปิดโดยไม่กำหนด มาเขียนรูปอยู่ที่กรมศิลปากรดังกล่าวแล้วนั้น เป็นเวลาที่ทางราชการสำนักนายกรัฐมนตรีได้ส่งพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ให้มาทรงช่วยงานในกรมศิลปากรอยู่ระยะหนึ่ง ได้ทรงเห็น ภาพเหมือนที่คุณจำรัสได้เขียนไว้ ทรงพอพระทัยในฝีมือ รับสั่งว่า “นายจำรัสเขียนภาพเหมือนได้ดีถึงขนาดนี้ น่าจะได้ตัวมาไว้ในกรมศิลปากร” ต่อจากนั้น พระองค์ท่านได้โปรดให้ติดต่อขอโอนตัวคุณจำรัสจากกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ให้มาอยู่ในกรมศิลปากร สำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้อนุมัติ คุณจำรัสจึงได้มารับราชการอยู่ในกรมศิลปากรตั้งแต่นั้นมา

Rama IX Art Museum Foundation

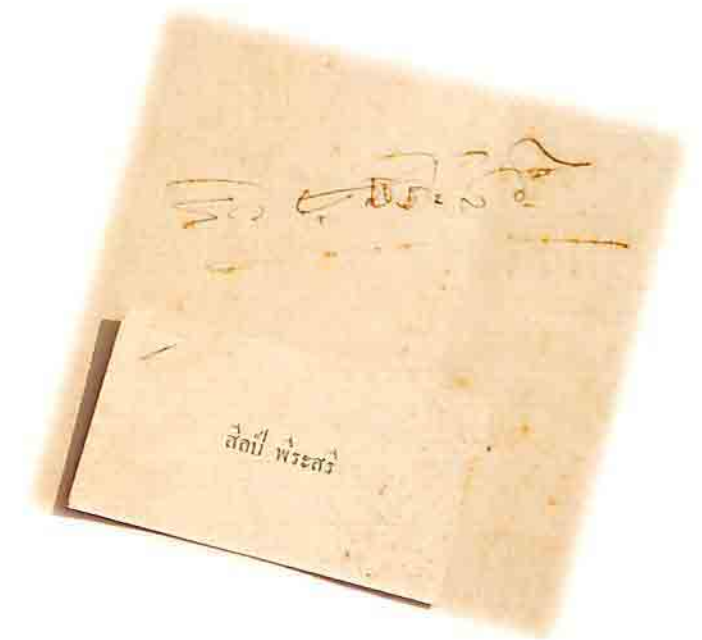

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี, พระยาอนุมานราชธน และคณะอาจารย์
ถ่ายภาพร่วมกับนักศึกษาคณะจิตรกรรมประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร
รุ่นที่ 1 ปีการศึกษา ๒๔๘๖

1. นายสถาพร ...? 2. เจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลนักศึกษา 3. ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี 4. พระยาอนุมานราชธน 5. นายภุชงค์ อินทรโกศัย 6. พระเทพวชิรมิตร 7. นายไพฑูริย์ โอศิริ 8. นายบรรจบ พลาวงค์ 9. นายพูน เกษจำรัส 10. นายจิตติ จูทะพล 11. นางสาวสมถวิล คงคาใส 12. นางสาวกฤษณา ศุขเสนีย์ 13. นายมานะ บัวขาว 14. นายสวัสดิ์ ดันดีสุข 15. นายณรงค์ แยมเกตุสคุณธ์ 16. นายสิทธิเดช แสงหิรัญ 17. นายไพฑูริย์ เมืองสมบุรณ์ 18. นายสนธิ์ ดิษฐพันธ์ 19. นายเขียน ยิ้มศิริ 20. นายแสง สงมั่งมี 21. นายพิมาน มูลประมุข 22. นายสุช อยู่มั่น 23. นายประสงค์ ไทมานุช 24. นายจำรัส เกียรติก้อง 25. นายวิฑิต เขาวังเกต

ภาพศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี
เขียนมอบให้กับอาจารย์จำรัส

ลายเซ็นและนามบัตร ของ
ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี
ในสมุดคำประสาทร

นางโกสุม เกตุเลขา

สืบทอด

คุณจำรัสได้สมรสกับนางสาวโกสุม เกตุเลขา บุตรี รต. ไฉยา และ นางพร เกตุเลขา เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยมีพระยาอนุมานราชธน อธิบดีกรมศิลปากร ในขณะนั้นและศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ได้โปรดเมตตาเป็นเจ้าภาพประกอบพิธีสมรสให้ ณ กรมศิลปากร โดยมีคุณภุชงค์ อินทรโกศัย รองอธิบดีกรมศิลปากร ได้โปรดเมตตาให้เกียรติแก่คู่สมรสด้วยการจัดเตรียมงานพิธีให้

บุตรหญิง นางสาวอัญชลี เกียรติก้อง กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ

กับผลงานจิตรกรรม
ภาพสตรีไม่ทราบนาม

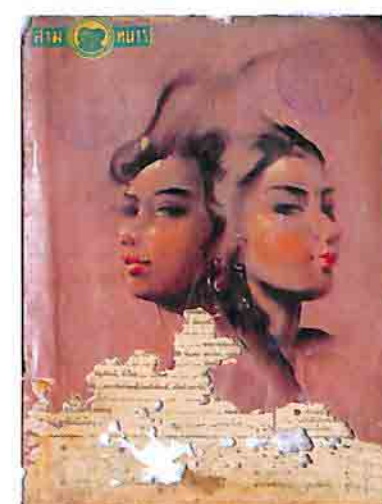
ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี
ปกวารสารกรุงเทพ พ.ศ. ๒๔๙๖

นายโชติ แพร่พันธุ์ (ยาขอบ)
ปกวารสารกรุงเทพ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๖

ภาพเขียน

คุณจำรัสได้เขียนภาพไว้เป็นจำนวนมาก นอกจากงานในหน้าที่ราชการแล้ว ส่วนมากเป็นภาพเหมือน (Portrait) เขียนด้วยสีน้ำมันและสีชอล์ก ซึ่งได้เขียนจากตัวจริง และจากภาพถ่ายในการเขียนภาพเหมือนนี้ คุณจำรัสชอบเขียนจากตัวจริงมากกว่า เขียนจากภาพถ่าย คุณจำรัสบอกว่าการเขียนจากตัวจริงได้เห็นสีเส้นตามธรรมชาติและเป็นการเขียนที่ยากยิ่ง ทำให้เกิดความสุขที่จะติดตามผลงานจนกว่าจะสำเร็จ

คุณจำรัสได้มีโอกาสเขียนภาพเหมือนจากตัวจริงของบุคคลสำคัญ และบุคคลผู้มีเกียรติไว้หลายท่าน

นอกจากนี้ก็ได้เขียนภาพให้นิตยสารต่างๆ ตามแต่จะมีผู้ต้องการ เช่น ได้เขียนภาพประกอบบทขับร้องเพลงตามหลักสูตรประถมศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประพันธ์โดยนายฉันท ขำวไล และในตอนปลายของชีวิตได้เขียนภาพสำหรับหน้าปกนิตยสารสามทหารเป็นประจำโดย คุณฉันททิพย์ กระแสร์สินธุ์ ซึ่งเป็นมิตรอาวุโสของคุณจำรัสได้มาติดต่อให้เขียน ถ้าเป็นหนังสือเกี่ยวกับการกุศล คุณจำรัสก็จะตั้งใจทำให้อย่างสุดฝีมือด้วยใจศรัทธาซึ่งกุศลจิตอันนี้เป็นที่ซาบซึ้งแก่ทุกท่านที่ได้มาติดต่อเป็นอย่างดีด้วยเหตุนี้ทางคณะผู้จัดทำหนังสือ “ทางร่มเย็น” ซึ่งมีอาจารย์เอื้องพันธ์ คุ่มหล้า ผู้ซึ่งได้มาติดต่อกับคุณจำรัสในเรื่องเกี่ยวกับการเขียนภาพให้กับหนังสือ “ทางร่มเย็น” อยู่เสมอ นั้น ได้กรุณาเป็นผู้ดำเนินงานจัดพิมพ์หนังสือ “ทางร่มเย็น” มาร่วมแจกในงานพระราชทานเพลิงศพคุณจำรัส ด้วยความอาลัยรำลึกถึงด้วย